

Előszó

A négyévente tartott hazai országgyűlési képviselőválasztások mindig élénk érdeklődés tárgyát képezik a rendszerváltás óta. A politikai aktusok közül ez az, amely a legnagyobb mértékben mozgatja meg a politikai közösség tagjait, ami persze természetes, hiszen a célja éppen az, hogy a népszuverenitás elvének megfelelően a választópolgárok megválasszák azokat a képviselőket, akikre hatalmukat átruházva a mindannyiunkat érintő legfőbb politikai döntések meghozatalának felelősségét bízzák. Az országgyűlési képviselőválasztások, a kampány, a pártok, az eredmények időről időre a tudományos diskurzus részét is képezik, konferenciákon, tanulmányokban értelmezik a választások előtt és után a politikával és politikatudománnyal foglalkozók a választási folyamatot és eseményeit.

Természetesen adta magát a téma tehát, hogy a *Századvég* folyóirat 2022. évi második számát a tavaszi választásnak szenteljük. Amikor a lapszám tervezését elkezdtük, néhány, a korábbi választásokhoz képest új elem már ismert volt (a választási törvény változása), vagy körvonalazódott (ellenzéki összefogás és ennek hatása a pártrendszerre, a politikai kommunikációban bekövetkezett változások vagy a közvélemény-kutatók dilemmái az eredmények előrejelezhetőségéről). Nem volt még ismeretes, és tulajdonképpen elképzelni sem tudtuk 2022. február 24-ig, az orosz–ukrán háború kezdetéig, hogy egy külpolitikai esemény, amely nem elhanyagolható hatással jár az országunkra nézve, meghatározóvá válhat a 2022-es magyarországi választási folyamatban. Ahogyan nem voltak ismeretesek az eredmények sem, így ez a szám, amit kezében tart az Olvasó, mondhatni a kampányidőszak eseményeivel párhuzamosan készült: a szerzők a tanulmányok előkészületeit megtették a választási időszakban, de az igazi munka az eredmények ismeretében kezdődött el. A választás eredményét és az előzetes várakozásokat összevetve talán nem túlzás e helyütt sem azt állítani, hogy a 2022-es országgyűlési képviselőválasztás eredménye, az inkumbens kormánypártok megismételt kétharmados győzelme a meglepetés erejével hatott sokakra a választás éjszakáján.

A tényleges választási eredmény és az eredményeket illetően a közvélemény-kutatásokhoz kapcsolódó várakozások közötti feszültség hívta életre azt az igényt, hogy a választások idején készülő közvéle-

mény-kutatások témájával két tanulmány is foglalkozik ebben a számban. Stefkovics Ádám *Hova tovább választáskutatás?* című tanulmányában a közvélemény-kutatások módszertani kérdéseivel és az előrejelzések pontosságának kihívásaival foglalkozik történeti kitekintésben. A tanulmány azt a sokakat foglalkoztató kérdést járja körbe, hogy miért tévednek, és esetenként miért tévednek nagyot a közvélemény-kutatók, mi az oka annak, hogy a közönség által elvárt pontos választási eredmény előrejelzési igénynek több esetben nem tudtak megfelelni a nemzetközi és a hazai környezetben a felméréseket végző cégek. Egy másik izgalmas kérdés: ha tévednek, miért igényli mégis mind a politika, mind a politikai közösség a választási előrejelzéseket, azaz miért jó eszköz mégis a közvélemény-kutatás a lehetséges választási kimenetek jelzésére. Stefkovics Ádám írása nagy alaposággal rendszerezi és mutatja be történeti példákkal is illusztrálva a módszertani buktatókat: kitér a mintavétel fontosságára és annak dilemmáira, lehet-e tökéletesen reprezentatív a minta. Milyen következményekkel jár a válaszmegtágadás, és hogyan lehet ezt kezelni a választási előrejelzéseknél, milyen egyéb tényezők befolyásolhatják még a válaszokat (kérdező személye, metakommunikációja), megvan-e a megfelelő bizalom általában a politikai rendszer és a közvélemény-kutató(k) irányába egy olyan érzékeny adat őszinte bevallására, mint valakinek a politikai preferenciája.

Mráz Ágoston Sámuel *Adatok és közlemények: a közvélemény-kutatások szerepe a 2022-es választási kampányban* című tanulmánya a 2022. április 3-ai országgyűlési képviselőválasztás mentén elemzi a választási közvélemény-kutatások dilemmáit, szintén felvetve azt a kérdést, hogy reális-e választási eredmény „jóslatokat” várni a közvélemény-kutatóktól. Ezenkívül részletesen elemzi az áprilisi választások eltérő közvélemény-kutatási adatait és a végeredménytől különböző adatok mögött meghúzódó okokat és dilemmákat. A szerző nemcsak egyszerűen összehasonlítja a választást kísérő közvélemény-kutatási adatok különbségeit, hanem a témáját egy értelmezési keretbe helyezi, bemutatva a közvélemény-kutatások hazai korlátait. Kitér arra, hogy az egyes intézetek nem feltétlenül ugyanolyan mintával dolgoznak, befolyásolja az eredményeket az adatfelvétel ideje és módja, a kérdezőbiztos felkészítettsége és ebből fakadóan a publikált adatok nem teljes körű összehasonlíthatósága. Szemléletes a tanulmány azon ábrája, amelyben a szerző összeveti a választási időszakban publikált előrejelzéseket és bemutatja azok hasonlóságait, mennyire együtt

haladtak a különböző intézetek becslései szinte a választás előtti utolsó napokig. A tanulmány az előrejelzések és a valós végeredmény közötti különbség okaira is magyarázatot keres, részletesen elemezve a szavazatok arányát és mérhetőségét (vö.: külföldön leadott szavazatok, nemzetiségi szavazatok mérhetősége), valamint az egyes közvélemény-kutató cégek adatfelvételi, elemzési és publikálási módszereinek különbségét és ennek hatásait a közölt adatokra.

A választások főszereplőivel, a pártokkal foglalkozik Dúró József *Változás a változatlanóságban* című tanulmánya, a 2022-es választásnak a magyar pártrendszerre gyakorolt hatását elemezve. Az írás azt az ellenzéki pártok választás előtti összefogása alapján előzetesen feltételezett várakozást cáfolja, hogy a sikeres (baloldali) együttműködés megváltoztatja a politikatudományi szakirodalom által centrális pártrendszernek nevezett helyzetet, és helyette ismét egy blokkosodás irányába mozdul el a pártrendszer. A szerző tanulmányában bemutatja a magyar pártrendszer alakulásának utóbbi évekre jellemző tendenciáit, majd részletesen elemzi az ellenzéki pártok stratégiai közeledését egymáshoz a 2010-es években, eljutva a 2022-es választás kapcsán a teljes összefogásig és összehangolt indulásig. Bemutatásra kerül az ellenzéki együttműködés politikai innovációja, az előválasztás folyamata is: a képviselőjelöltek és a miniszterelnök-jelölt kiválasztásának korábban a hazai politikai életben nem alkalmazott módja, valamint ennek hatása az ellenzéki pártok választási esélyeire. A folyamat egyik, talán lehet azt mondani, nem várt eredménye Márki-Zay Péter miniszterelnök-jelöltté válása lett. A tanulmány bemutatja ennek az innovációnak, valamint az ellenzéki összefogás működésének a hatásait a magyar pártrendszerre. A magyar pártrendszer blokkosodására vonatkozó várakozásokat a Mi Hazánk Mozgalom parlamentbe való bejutása is felülírta. A párt elhelyezkedése meg/viszsaerősíti a centrális pártrendszert: a Jobbik ugyan az ellenzéki összefogásban való részvételével áthelyeződött a bal–jobb skála bal felére, a Mi Hazánk Mozgalommal azonban ismét van parlamenti párt a kormány-pártoktól jobbra is.

Az országgyűlési képviselőválasztás jogi környezetét a választási (és a választási eljárási) törvények képezik. Hajdú András összehasonlító tanulmányában a különböző választási törvények szabályai szerint lezajlott 2014-es, 2018-as és 2022-es választásokat vizsgálja, részletesen elemezve a választási törvények változásainak hatását a választási eredményekre.

A tanulmány fő állítása, hogy a *koncentráció és szervezethezesség a siker kulcsa*, azaz a jelenlegi magyar választási rendszer kedvez a jól szervezett, jó mozgósító képességekkel rendelkező pártoknak. A tanulmány előnye, hogy a 2022-es, a kormánypártok számára ismét kétharmados győzelmet hozó választást nem önmagában elemzi, hanem a 2011. évi új választási rendszer keretei között összehasonlító módon. A vizsgálat kiterjed az ellenzéki és kormánypárti stratégiákra, az egyéni választókerületi és a listás helyek elosztására, a belőlük nyerhető mandátumok arányára, a levél-szavazatokra. A szakirodalomból és a való életből egyaránt ismert tény, hogy a jelenlegi magyar választási rendszer a győztest erősíti, ugyanakkor az összehasonlító elemzés rámutat arra a jelenségre is, hogy ugyan a kormánypártok szavazataránya a három választáson nőtt, de az elnyert egyéni képviselői helyeik az ellenzéki pártok összefogásának köszönhetően választásról választásra csökkentek.

A mindenkori választások elválaszthatatlan részét képezi a kommunikáció, a politikai üzenetek eljuttatása a választókhoz. Ennek terepe ma már egyre inkább az internet. A 2022-es választásokról szóló blokkot két, az online politikai kommunikációval foglalkozó tanulmány zárja. Az interneten zajló politikai kommunikáció magyar trendjeit ismerteti történeti metszetben Merkovity Norbert *Választási kampányok az interneten* című tanulmányában. Politikai kampány ma már elképzelhetetlen internetes csatornák, a közösségimédia-felületek használata nélkül. Kevesebbet tudunk azonban arról, hogyan jutottunk el idáig, mi jellemezte a hazai pártok online politikai kommunikációját az internet beépülésével a mindennapjainkba. Merkovity Norbert írása ezt a hiányt pótolja: bemutatja, hogyan használták a magyar pártok 1996, az első párthonlapok megjelenése óta az online tér adta lehetőségeket a politikai üzenetek közvetítésére, hogyan épült be az új kommunikációs eszköz a politikai kampányok világába. Ma, a közösségi média világával együtt élve kifejezetten érdekes olvasni, milyen innovációkkal éltek a pártok az online térben, hogyan használták már a kezdeti időkben is akár nemcsak üzenetközvetítésre, de a választókkal való interakciók kialakítására is (blogok, webshopok) az online teret. A tanulmány foglalkozik természetesen a közösségi média hatásával is a hazai politikai kommunikációra: bemutatja, hogy a 2010-es években hogyan váltak egyre meghatározóbbá ezek a platformok, kezdve a ma már csak alig emlegetett magyar közösségimédia-felülettel, az iWiW-vel, amely azután fokozatosan átadta a helyét a Facebooknak, meg-

osztva az Instagrammal, és napjainkban már néhány esetben a Tiktokkal. A hazai online politikai kommunikáció három korszakának összefoglalása nemcsak a szakembereknek, hanem a laikus érdeklődőknek is szolgál hasznos információkkal.

A történeti bevezető után Bene Márton és Farkas Xénia tanulmánya foglalkozik a 2022-es választási kampány megjelenésével az online térben. *Ki mint vet, úgy arat?* – teszik fel a kérdést a szerzők, vizsgálva, hogy az ideai választás hogyan zajlott a közösségimédia-felületeken: nagyobb részben a Facebookon. A tanulmány folytatása a szerzők 2018-ban már elkezdett online kampány vizsgálatának, így lehetőséget ad az összehasonlításra: hogyan használták a politikai szereplők a különböző felületeket, milyen változások tapasztalhatók az eltelt négy évben. A tanulmány szerint a hazai politikai információszerzés nemzetközi összehasonlításban is nagymértékben zajlik a közösségimédia-felületeken, ezért is kifejezetten érdekes, mi történt az online térben a kampányidőszakban. Mely pártok voltak nagyon vagy kevésbé aktívak, milyen új, a pártokon kívüli szereplők azonosíthatók a politikai üzenetközvetítésben a közösségimédia-felületeken, a kormánypártok vagy az ellenzéki pártok sikeresebbek-e az online politikai üzenetközvetítésben az adatok alapján? A tanulmány a politikusok közösségimédia-használata mellett röviden kitér a politikai, közéleti hírportálok és az úgynevezett véleményvezérek közösségimédia-elérésére, és elemzi ezek hatását is a választási kampány időszakában. Az adatok alapján egy vegyes kép bontakozik ki az online politikai kommunikációról: a kormánypártoknak és az ellenzéki pártoknak egyaránt vannak erősebb és még fejleszthető online kommunikációs csatornáik a politikai üzeneteik eljuttatására.

A szám műhelytanulmányai is a politika világához kapcsolódnak: Rajnai Gergely *a válságkezelésről és az újráválasztás* esélyeiről szóló tanulmányában szintén reflektál a 2022-es magyarországi választásra. Elemzésében a gazdasági szavazás jelenségét és hatásait vizsgálja a nyugati világban a 2008-as gazdasági válság, valamint a 2020-ban kezdődött koronavírus-járvány idejére eső nemzeti választások kapcsán. A tanulmány annak a jelenségnek a hátterét mutatja be, hogy míg a 2008-as gazdasági válság idején a szavazói magatartást adatokkal alátámaszthatóan befolyásolta a gazdasági szavazás jelensége, azaz a válságot rosszul kezelő kormányok rendre megbuktak a válság alatti választásokon, ugyanez nem mondható el a nagyságrendileg hasonló gazdasági következményekkel járó korona-

vírus-válságról. Az adatok alapján két különbség is észrevehető a 2020 és 2022 közötti időszakban: egyrészt akár a válságkezelésben kevésbé sikeres kormányok sem buktak meg feltétlenül a koronavírus évei alatt, másrészt pedig a kelet-közép-európai országok külön utat jártak ebben a tekintetben: a régióban, így Magyarországon, a tanulmány konklúziója szerint, kimutatható a gazdasági szavazás jelensége, míg a vizsgált nyugati országok esetében jellemzően nem.

Jenei Norbert írása a spanyol pártrendszer új jelenségét, a politikai palettán az utóbbi években megjelenő radikális jobboldali párt, a VOX felemelkedését és a spanyol pártrendszerben való helyzetét mutatja be. *A spanyol radikális jobboldal megerősödését* a keresleti és kínálati oldalról is bemutatja a szerző: részletesen elemzi a párt programja mellett a spanyol társadalom és politikai élet azon változásait is, amelyek lehetővé tették a radikális jobboldali párt megjelenését Spanyolországban. A szerző elemzései a VOX-on túlmutatóak, hiszen a párt helyzetét a többi spanyol párthoz viszonyítva mutatja be: a támogatók szociokulturális összetételének összevetésével, a pártverseny egyéb jellemzőinek ismertetésével teljes képet kapunk a VOX megjelenésének háttéréről.

A számot záró recenzióban Lakatos Artur Lóránd *Ligeti Ernőről, egy urbánus transzszilvanistáról* szóló monográfiát ajánl az olvasók figyelmébe. Ligeti Ernő a hazai olvasóközönség előtt talán kevésbé ismert erdélyi író, aki műveiben foglalkozott a kisebbségi léttel, művelődéstörténettel egyaránt. Filep Tamás Gusztáv róla szóló monográfiája azonban nemcsak életrajz, hanem egyfajta kor- és helyrajz is az időszakról, amelyben Ligeti Ernő élt és alkotott.

Ványi Éva